

dr Iwona Michniewicz

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Prezydenta Stanisława
Wojciechowskiego w Kaliszu

dr Romuald Michniewicz

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Prezydenta Stanisława
Wojciechowskiego w Kaliszu

OD WYPADKU DO ODPOWIEDZIALNOŚCI – TERMINOLOGIA I PRZEPISY W RATOWNICTWIE WODNYM

FROM AN ACCIDENT TO THE RESPONSIBILITY – TERMINOLOGY AND WATER RESCUE LAW

Streszczenie

Nie wszystkie, ważne definicje używane w ratownictwie wodnym, mają oficjalne określenie zawartości / znaczenia. Niemal codziennie używane słowa, opisywanie faktów czy wymiana myśli w środowisku bywają wielce nieprecyzyjne. Powoduje to zakłócenia w komunikacji i rozumieniu sytuacji. Brak dokładności i pokrywania się słów z sytuacjami i wyobrażeniami rzeczywistości, prowadzić może do wielu poważnych problemów. Autorzy w czasie wielu szkoleń i rozmów z ratownikami uznali, że wielu z nich nie odróżnia np. *akcji ratowniczej* od *wypadku*, nie zna znaczenia obowiązku *zapewnienia bezpieczeństwa* czy *działań ratowniczych*. Stąd też, niniejszy artykuł zarówno opisowo jak i graficznie prezentuje wymienione definicje.

Słowa kluczowe

Ratownictwo wodne, działania ratownicze, wypadek, zapewnienie bezpieczeństwa

Key words

Water rescue, water rescue action, accident, ensuring safety

Wstęp

Określenie „akcja ratownicza” pojawia się w przepisach [1] w kontekście zakazu kąpieli. Akcja ratownicza stanowi jeden z powodów, dla których należy wywiesić czerwoną flagę (oznaczającą zakaz kąpieli). Czy *akcja ratownicza* jest tożsama z *wypadkiem* lub *działaniami ratowniczymi*? W pierwszym odruchu, można byłoby uznać pokrywanie się tych określeń, uwzględniając definicję wypadku (art. 2.3) oraz czynności, wymienione w art. 13 ustawy o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych [2]. Jednakże głębsza analiza prowadzi do refleksji, iż nie są to pojęcia synonimiczne. Szczególnie w rozumieniu precyzji prawnej, która nie pozwala uznawać różnie brzmiących sformułowań, jako równoważnych znaczeniowo.

Akcja ratownicza a wypadek

Żaden z obecnie obowiązujących przepisów nie określa definicji *akcji ratowniczej* – w obszarze ratownictwa wodnego.

Próbę opisu znaczenia tego zwrotu, podjęto w Leksykonie ratownictwa wodnego [3]. Materiał ten zawiera jednak wyłącznie zestaw czynności, składających się na akcję ratowniczą i jej powiązanie z działaniami ratowniczymi (również występującymi w przepisach, bez wyjaśnienia czym konkretnie są). Autorka leksykonu uznaje, że akcją w ratownictwie wodnym jest:

- podejmowanie działań (czynności, działań ratowniczych),
- realizowanych przez ratowników wodnych i inne osoby,
- wynikających z zaistniałego zagrożenia (np. wypadku),
- zmierzających do zapobieżenia skutkom (np. utraty zdrowia lub życia),
- w miejscu podlegającym nadzorowi ratowniczemu (bądź jego okolicy),
- z użyciem wszelkich możliwych / dostępnych środków.

Akcja ratownicza jest powiązana z innym terminem, występującym w różnych aktach prawnych, tj. z *wypadkiem*. Jak mają się do siebie oba te określenia?

Wypadek został opisany w ustawie o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych, jako: nagłe zdarzenie wywołane przyczyną zewnętrzną, które wystąpiło podczas pływania, kąpania lub uprawiania sportu lub rekreacji na obszarach wodnych¹, którego następstwem może być naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia.

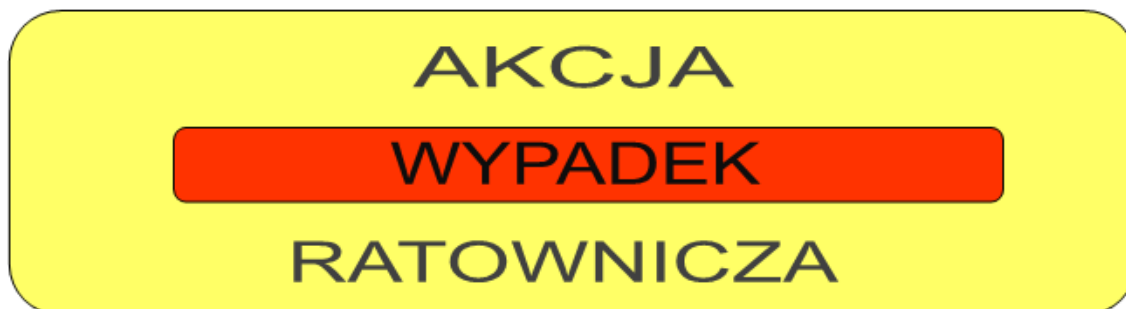
¹ Ustawa o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych, art. 2 ust. 1. Ilekroć w ustawie jest mowa o **obszarze wodnym** – rozumie się przez to wody śródlądowe w rozumieniu art. 19 ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. – Prawo wodne (Dz. U. poz. 1566) oraz wody przybrzeżne w rozumieniu art. 26 tej ustawy, w pasie nieprzekraczającym jednej mili morskiej od linii brzegu, a także kąpielisko, miejsce okazjonalnie wykorzystywane do kąpieli, pływalnię oraz inne obiekty dysponujące nieckami basenowymi o łącznej powierzchni powyżej 100 m² i głębokości powyżej 0,4 m w najgłębszym miejscu lub głębokości powyżej 1,2 m.

Uwagę należy zwrócić na fakt, że wypadek to zdarzenie (zgodnie z powyższą definicją) zawężone do obszaru wodnego i zagrożenia dla zdrowia i życia wskutek przebywania **w wodzie**.

Bezspornie ratownicy wodni mają obowiązek wywiesić czerwoną flagę (zakazującą kąpieli), w czasie prowadzenia *akcji ratowniczej* – zgodnie z art. 16 ustawy o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych. Czy zatem wydarzający się **wypadek**, również skutkuje tym samym sposobem postępowania (zakazem kąpieli)?

Uznać należy, iż **akcja** jest znaczeniowo szersza aniżeli wypadek, zdefiniowany w ustawie o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych. Akcja ratownicza zawiera w swoim przebiegu zarówno wypadek, udzielanie pierwszej lub kwalifikowanej pierwszej pomocy, ewakuację, czy nawet transport. Poza tym, *akcja* nie jest zawężona do wyznaczonego obszaru wodnego (jak wypadek) i może być przeprowadzana również w miejscach poza tym obszarem, tj. w otoczeniu wyznaczonego obszaru wodnego – na plaży, pomoście, ciągu komunikacyjnym, w szatni, saunie, SPA, etc., w zależności od rodzaju wyznaczonego obszaru wodnego i jego infrastruktury technicznej.

Uogólniając: akcja ratownicza jest podejmowaniem różnych czynności przez ratownika / zespół ratowniczy – w konsekwencji wypadku, stanowiąc pewnego rodzaju „otoczenie wypadkowe”. Należać do akcji będzie część działań ratowniczych, ale także: polecenia wydawane przez ratownika, osobom postronnym (np. prośba o wykonanie telefonu na pogotowie ratunkowe), po przekazaniu poszkodowanego zespołowi ratownictwa medycznego – sporządzenie adnotacji w dokumentacji ratowniczej, doprowadzenie miejsca wypadku do stanu poprzedniego (uprzątnięcie sprzętu etc.).

Ryc. 1. Akcja ratownicza jako pojęcie szersze od wypadku

W przypadku gdy prowadzone przez ratownika wodnego działania ratownicze polegają na udzieleniu pierwszej pomocy, kwalifikowanej pierwszej pomocy lub podjęciu medycznych czynności ratunkowych, może on poświęcić dobra osobiste innej osoby, inne niż życie lub zdrowie, a także dobra majątkowe, w zakresie, w jakim jest to niezbędne dla ratowania życia lub zdrowia osoby znajdującej się w stanie nagłego zagrożenia zdrowotnego [2].

Akcja ratownicza, wypadek a działania ratownicze

Artykuł 13 ustawy [2] pojęcie to opisuje w sposób następujący:

W ramach ratownictwa wodnego podejmowane są działania ratownicze, polegające w szczególności na:

- 1) przyjęciu zgłoszenia o wypadku lub zagrożeniu;
- 2) dotarciu na miejsce wypadku z odpowiednim sprzętem ratunkowym;
- 3) udzielaniu kwalifikowanej pierwszej pomocy;
- 4) zabezpieczeniu miejsca wypadku lub zagrożenia;
- 5) ewakuacji osób z miejsca stanowiącego zagrożenie dla życia lub zdrowia;
- 6) transporcie osób, które uległy wypadkowi lub są narażone na niebezpieczeństwo utraty życia lub zdrowia na obszarze wodnym do miejsca, gdzie jest możliwe podjęcie medycznych czynności ratunkowych przez jednostki systemu Państwowego Ratownictwa Medycznego, o których mowa w art. 32 ust. 1 ustawy z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym, po uprzednim uzgodnieniu miejsca przekazania z dysponentem jednostki systemu Państwowego Ratownictwa Medycznego;
- 7) poszukiwaniu osób zaginionych na obszarze wodnym.

Przywołany fragment ustawy zawiera szereg określeń, które przenikają się wzajemnie, uzupełniają i tworzą swoistą całość, jednak nie do końca mogą być zrozumiałe. Pojawiają się tutaj terminy: wypadek, zagrożenie, miejsce wypadku, miejsce stanowiące zagrożenie. Należy im poświęcić odrębne słowo wyjaśnienia. Skoro wypadek należy traktować (zgodnie z przywołaną definicją) jako zdarzenie na obszarze wodnym (w wodzie), to cały ten punkt mógłby być rozumiany jako swoista **akcja ratownicza w wodzie**. Jednak ustawodawca włącza też określenie zagrożenie / miejsce zagrożenia, które nie zostało zawężone do konkretnego obszaru (jak w odniesieniu do wypadku). Zatem ratownik wodny ma na strzeżonym obiekcie dotrzeć z odpowiednim sprzętem, np. medycznym tam, gdzie pojawia się sytuacja zagrażająca zdrowiu i życiu – w jego okolicy (na plaży, na pomoście, w saunie, na korytarzu czy innym miejscu) i udzielić stosownej pomocy osobie potrzebującej.

Podobnie jak akcja ratownicza, działania ratownicze niewątpliwie stanowią pojęcie szersze aniżeli wypadek.

Ryc. 2. Działania ratownicze jako pojęcie szersze od akcji ratowniczej

Termin **działania ratownicze** pojawia się także w kolejnych artykułach (18-20) ustawy, np. w odniesieniu do:

- ochrony ratownika prowadzącego takie działania, w sposób przewidziany dla funkcjonariuszy publicznych [4],
- możliwości poświęcenia dóbr osobistych innej osoby (innych niż życie lub zdrowie), a także dóbr majątkowych, w zakresie, w jakim jest to niezbędne dla ratowania życia lub zdrowia osoby znajdującej się w stanie nagłego zagrożenia zdrowotnego, jeśli ratownik wodny prowadzi działania ratownicze polegające na udzieleniu pierwszej pomocy, kwalifikowanej pierwszej pomocy lub podejmowaniu medycznych czynności ratunkowych,
- dopuszczenia rozszerzenia medycznych czynności ratunkowych w zakresie określonym w ustawie o państwowym ratownictwie medycznym [5], jeśli tenże ratownik wodny posiada jednocześnie uprawnienia ratownika medycznego.
- zapewniania bezpłatnego wstępu na teren parku narodowego i rezerwatu udostępnionego dla ruchu turystycznego na podstawie ważnej legitymacji służbowej, ratownikowi wodnemu oraz ratownikowi z psem ratowniczym.

Działania ratownicze mają być finansowane przez zarządzającego. Art. 21 ustawy [2] brzmi:

1. Organizowanie i finansowanie działań ratowniczych na wyznaczonym obszarze wodnym należy do zarządzającego tym obszarem.
2. Przepis ust. 1 nie dotyczy osób fizycznych dysponujących nieckami basenowymi wyłącznie do celów prywatnych.
3. Zarządzający wyznaczonym obszarem wodnym może zlecić, w drodze umowy, organizowanie, kierowanie i koordynowanie działań ratowniczych podmiotom uprawnionym do wykonywania ratownictwa wodnego.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami, działania ratownicze winny być także dokumentowane (rejestrowane). Obowiązek taki został przypisany art. 14.1.3. ustawy o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych, podmiotom uprawnionym do wykonywania ratownictwa wodnego.

Rejestr działań ratowniczych obejmuje następujące dane:

1. imię i nazwisko osoby, której udzielono pomocy w ramach działań ratowniczych, datę i miejsce urodzenia oraz adres zamieszkania;
2. rodzaj doznanego urazu lub zachorowania osoby, o której mowa w pkt 1;
3. rodzaj udzielonej pomocy;
4. miejsce wypadku;
5. imiona i nazwiska ratowników wodnych udzielających pomocy;
6. datę prowadzenia działań ratowniczych;
7. czas i miejsce przekazania osoby, o której mowa w pkt 1, jednostkom systemu Państwowe Ratownictwo Medyczne lub innym służbom.

Dane te należy przechowywać przez okres 10 lat, od dnia ich wprowadzenia do rejestru.

Informacje te mogą być udostępniane na pisemny wniosek:

1. osobie, której udzielono pomocy w ramach działań ratowniczych, oraz
2. Policji, prokuraturze, sądom, dyrektorowi parku narodowego i zakładom ubezpieczeń, w związku z prowadzonym przez nie postępowaniem.

Ustawodawca w art. 16. pkt 10, zobowiązał także osoby fizyczne (poza podmiotami uprawnionymi do wykonywania ratownictwa wodnego) – czyli ratowników wodnych – do bieżącego dokumentowania prowadzonych działań ratowniczych. Wiąże się to z faktem, że ratownikom wodnym do obowiązków włączono cały katalog, wynikający z zapisu art. 13 ustawy. Zatem również ratownicy muszą prowadzić swego rodzaju rejestr czynności / aktywności, podejmowanych w ramach wykonywania działań ratowniczych. Zazwyczaj dokument taki nazywany jest *Dziennikiem pracy*. Brak jest jednak dookreślenia, jakie dane mają być zawarte w takim rejestrze. Dane wymienione w zaleceniu wynikającym z art. 14 Ustawy, mają bowiem obowiązek gromadzić podmioty uprawnione do wykonywania ratownictwa (a nie ratownicy). Można mniemać, że ratownik wodny jako osoba fizyczna, nie może zbierać, przetwarzać i udostępniać takich informacji (o podejmowanych działaniach ratowniczych), a zbiory dokonane przez ratowników zatrudnionych na wyznaczonych obszarach wodnych, stanowią dokumentację pracodawcy (zarządzającego). Jednakże nie ma precyzyjnego określenia tej materii w przepisach. Ponadto, nie jest pewne (wiadome), czy zarządzającym wolno zbierać, przechowywać i udostępniać dane (w tym dane wrażliwe np. dotyczące stanu zdrowia etc.), gdyż przepisy nie wskazują zarządzających, jako uprawnionych do gromadzenia takich informacji.

Zapewnienie bezpieczeństwa, to w przekonaniu autorów – najszersze pojęcie spośród omawianych w niniejszym artykule. Obowiązek ten, przypisany ustawą o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych – zarządzającym, zawiera cały katalog czynności, mający zagwarantować rzeczzone bezpieczeństwo. Wśród czynności, jakie ma wykonać zarządzający (mających ostatecznie przełożyć się na bezpieczeństwo) znajdują się (art. 4):

- 1) dokonanie, we współpracy z policją i działającymi na danym terenie podmiotami, o których mowa w art. 12 ust. 1, analizy zagrożeń, w tym identyfikacja miejsc, w których występuje zagrożenie dla bezpieczeństwa osób wykorzystujących obszar wodny do pływania, kąpania się, uprawiania sportu lub rekreacji;
- 2) oznakowanie i zabezpieczenie terenów, obiektów i urządzeń przeznaczonych do pływania, kąpania się, uprawiania sportu lub rekreacji na obszarach wodnych;
- 3) prowadzenie działań profilaktycznych i edukacyjnych dotyczących bezpieczeństwa na obszarach wodnych, polegających w szczególności na:
 - a) oznakowanie miejsc niebezpiecznych,
 - b) objęcie nadzorem, we współpracy z policją i podmiotami, o których mowa w art. 12 ust. 1, miejsc niebezpiecznych, w tym miejsc zwyczajowo wykorzystywanych do kąpieli,
 - c) uświadamianie zagrożeń związanych z wykorzystywaniem obszarów wodnych, w szczególności prowadzenie akcji edukacyjnych wśród dzieci i młodzieży szkolnej;
- 4) informowanie i ostrzeganie o warunkach pogodowych oraz innych czynnikach mogących powodować utrudnienia lub zagrożenia dla zdrowia lub życia osób;
- 5) zapewnienie warunków do organizowania pomocy oraz ratowania osób, które uległy wypadkowi lub są narażone na niebezpieczeństwo utraty życia lub zdrowia.

W ramach zapewniania bezpieczeństwa zarządzający ma także obowiązek (art. 5):

- 1) w przypadku kąpieliska, pływalni oraz innych obiektów dysponujących nieckami basenowymi o łącznej powierzchni powyżej 100 m² i głębokości ponad 0,4 m w najgłębszym miejscu lub głębokości powyżej 1,2 m:
 - a) wytyczanie strefy dla umiejących i nieumiejących pływać,
 - b) wydzielanie brodzika dla dzieci;
- 2) zapewnienie stałej kontroli wyznaczonego obszaru wodnego przez ratowników wodnych;
- 3) utworzenie stanowiska do obserwacji wyznaczonego obszaru wodnego;
- 4) wyposażenie w sprzęt ratunkowy i pomocniczy oraz urządzenia sygnalizacyjne i ostrzegawcze (wzrokowe i słuchowe);

- 5) oczyszczanie powierzchni dna obszaru przeznaczonego do pływania lub kąpieli z wszelkich przedmiotów mogących spowodować skaleczenie lub inny wypadek;
- 6) upowszechnianie zasad korzystania z wyznaczonego obszaru wodnego;
- 7) zapewnianie przekazywania informacji o dopuszczalności lub zakazie korzystania z wyznaczonego obszaru wodnego.

Zarządzający ma obowiązek, a co za tym idzie – odpowiedzialność za organizowanie i finansowanie działań ratowniczych na wyznaczonym obszarze wodnym (art. 21 ustawy o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych). Może on w drodze art. 21.3 zlecić podmiotom uprawnionym (i tylko takim) organizowanie, kierowanie i koordynowanie działań ratowniczych podmiotom uprawnionym do wykonywania ratownictwa wodnego. Taki zewnętrzny podmiot, przyjmujący na siebie to zobowiązanie, będzie (za pieniądze zarządzającego) np.: zatrudniał ratowników wodnych, odpowiednio organizował ich pracę na terenie / obiekcie, dokonywał zakupu sprzętu, ew. dostarczy własny, etc.

Zauważyć należy, że prawo nie pozwala na cesję obowiązku zapewnienia bezpieczeństwa, a jedynie na przekazanie części tego zadania, tj. działań ratowniczych.

Ryc. 3. Zapewnienie bezpieczeństwa jako pojęcie szersze od działań ratowniczych

Podsumowanie

Wypadek jest jedynie zdarzeniem, które pociąga za sobą sekwencję działań różnych osób, z wykorzystaniem sprzętu oraz realizacją szeregu zadań (dotarcie do miejsca tego zdarzenia / wypadku, udzielenie pomocy, w tym kwalifikowanej pierwszej pomocy, zabezpieczenie tego miejsca, ewakuację osób z tego miejsca, a nawet transport osób poszkodowanych). Wypadek jest wydarzeniem, do którego doszło w wodzie (na obszarze wodnym).

Zapobiegać wypadkom mają zarządzający, podmioty uprawnione do wykonywania ratownictwa i ratownicy wodni. Każde z tych ogniw ma cały arsenał

narzędzi i mechanizmów prawnych, które z jednej strony zobowiązują do wykonania wielu czynności, a z drugiej dają różnorakie przywileje w tej materii.

Akcja ratownicza i działania ratownicze to określenia o podobnym znaczeniu, choć różniące się przebiegiem, czasem trwania i zakresem.

Akcję ratowniczą należy rozumieć jako krótkotrwały, jednorazowy akt niesienia pomocy. Akcja ratownicza może być realizowana zarówno na obszarze wodnym (w wodzie) jak i poza tym obszarem (na plaży w ciągach komunikacyjnych, strefach przyległych np. spa, itp.) w ramach działań ratowniczych. Trwająca akcja ratownicza jest powodem do zamknięcia obiektu dla użytkowników (na wodach otwartych – czerwona flaga, a w ośrodkach zamkniętych inny sygnał, powoduje zakaz kąpieli).

Z kolei działania ratownicze to całokształt czynności, podejmowanych w celu zapewnienia bezpieczeństwa. Działania ratownicze to zamknięty katalog czynności, określony w ustawie o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych. Podmioty uprawnione mają obowiązek prowadzenia rejestru tych działań. Działania ratownicze, mogą zostać zlecone podmiotom uprawnionym do wykonywania ratownictwa wodnego (ich organizowanie, kierowanie i koordynowanie). Działania ratownicze mają być wykonywane bezpośrednio przez podmioty uprawnione do wykonywania ratownictwa wodnego, choć za ich organizację i finansowanie odpowiadają zarządzający. Oczywiście jest, że to nie podmiot a jego członkowie czy pracownicy – czyli ratownicy wodni będą wykonawcami tychże działań.

Zapewnienie bezpieczeństwa to najszerszy znaczeniowo krąg zobowiązań, który przypisany został zarządzającym obszarami wodnymi, choć pośrednio także policji, podmiotom uprawnionym do wykonywania ratownictwa oraz ratownikom.

Bibliografia

1. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 6 marca 2012 r. w sprawie sposobu oznakowania i zabezpieczania obszarów wodnych oraz wzorów znaków zakazu, nakazu oraz znaków informacyjnych i flag (Dz.U. 2012 poz. 286)
2. Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych (Dz.U. 2011 nr 208 poz. 1240)
3. Michniewicz I., Leksykon ratownictwa wodnego, PWSZ Kalisz, 2016, s. 11-12
4. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r., Kodeks karny (Dz. U. poz. 553, z późn. zm.)
5. Ustawa z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym (Dz.U. 2006 nr 191 poz. 1410)